

ISSN 0535-8418

SERİ

B

CİLT

47

SAYI

1-2-3-4

1997

İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ
ORMAN FAKÜLTESİ
DERGİSİ

ORMAN İŞÇİLİĞİ VE DOĞU KARADENİZ BÖLGESİNDEKİ DURUMU

Y. Doç. Dr. Necmettin ŞENTÜRK¹⁾
Doç. Dr. H. Hulusi ACAR²⁾

Kısa Özet

Orman işçiliği genel itibariyle ele alındığında; daha ağır şartlarda çalışılması, geniş ve engebeli alanlarda çalışma zorunluluğunun olması, iş yerinin sosyal ortamdan uzakta olması ve konaklama gerektirmesi, genelde gündüz saatlerinde çalışma zorunluluğunun olması, açık hava koşullarında çalışıldığı için kaza riskinin yüksek olması, çalışmaların amenajman ve silvikültür planları doğrultusunda yapılması, genelde geçici veya mevsimlik işçi olma durumu, işçi ücretlerin düşük olması gibi nedenlerle diğer iş kollarından farklılıklar gösterir.

6831 sayılı Orman Kanunu'nun 40. maddesi gereğince, orman işçileri en yakın orman köylerinden temin edildiği için, önceden eğitimden geçirilme şartı ve olanağı yoktur. İşçiler, çalışarak veya deneyimli orman işçilerinden tecrübe edinerek zamanla kalifiye hale gelmektedir. Çok zor doğa ve çalışma şartlarına sahip Doğu Karadeniz Bölgesi orman alanlarında eğitimsiz ve deneyimsiz orman işçilerinin çalıştırılması, değişik iş kazalarının ve üretim kayıpları gibi zararların meydana gelmesine neden olmaktadır.

Orman işçilerinin sorunları ile ilgili olan etkili faktörler arasında; genel sağlık yapısı, beslenme durumları, eğitim, sağlık ve ekonomik olanaklar ile çalışanların psikolojik durumları sayılabilir.

Doğu Karadeniz Bölgesi'nin ormanca zengin ve engebeli bir arazi yapısına sahip olması dolayısıyla, bu bölgedeki ormancılık çalışmaları ve orman işçiliği büyük bir öneme sahiptir.

Bu çalışmada, ülkemizin kuzey doğusunda bulunan, ortalama eğimi % 65'in üzerinde olan ve 1212 orman köyü bulunan Doğu Karadeniz Bölgesi'nde ki orman işçiliğinin durumu incelenmeye çalışılmıştır.

1) I.Ü. Orman Fakültesi, Orman İnşaatı ve Transportu Anabilim Dalı

2) K.T.Ü. Orman Fakültesi, 61080 Trabzon

1. GİRİŞ

Orman köylerinde yaşanan ve herkesce bilinen sosyo-ekonomik problemler nedeniyle, orman köylerinden büyük şehirlere yoğun bir göç olgusu yaşanmaktadır. Orman köylerinin nüfusu hızla azalırken, kentlerin nüfusu artmaktadır. Kent nüfusunun artması ise; plansız şehirleşme, çarpık kentleşme, çevre sorunları gibi isimler altında sıralanan ve çözümü gittikçe zorlaşan sorunları gündeme getirmektedir. Bu nedenle, orman köylerinin göç etmesine neden olan sorunlarının çözülmesi, ormancılık sektörünün olduğu kadar, diğer kamu ve özel sektörlerinin de sorunu olmaktadır. Zira, sosyo-ekonomik bakımdan yeterli bir seviyede olmayan orman köylerinin, orman kaynaklarından plansız ve yasal olmayan yararlanma yoluna yönelmeleri, ormancılık sektörünün en önemli sorunlarından biridir (ERDAŞ/ ACAR 1995).

Devlet İstatistik Enstitüsü (DİE) verilerine göre, ormancılığın Gayri Safi Milli Hasılda ki payı son 30 yıldır % 0.7-1 oranları arasında değişmektedir (TÜRKER ve ark. 1995). Ancak, konuya bir başka açıdan bakıldığında orman köylülerinin ve orman işçilerinin ekonomik olarak kalkındırılması konusunda, ormancılık sektörünün katkılarının hiç de az olmadığı dikkate değerdir. Çünkü, Orman Genel Müdürlüğü'nün 90 Trilyon olan 1997 yılı bütçesinin yaklaşık %27.78'i yani 25 Trilyonu üretim giderleri olarak, doğrudan orman içi ve bitişğinde ki köylerde yaşayan halka ödenmiştir. Ancak, bu para miktarı kırsal alanda yaşayan halkın ekonomik problemlerini çözmeye yetmemektedir.

Doğu Karadeniz Bölgesi'nde iklim koşullarının yanında, arazi yapısının engebeli ve dağlık oluşu makine kullanımını, işgücünün dağılımını ve etkinliğini sınırlandırmaktadır.

Ülkemizde var olan ekonomik güçlükler işsizliğin artmasına, ücretlerin düşük olmasına neden olduğu gibi, makine alımını ve kullanımını da olumsuz yönde etkilemektedir. Orman köylüleri sosyo-ekonomik yönden incelendiğinde, Türkiye genelinde gelir ve eğitim seviyesi düşük, işsizlik oranı yüksek, ailedeki birey sayısı fazla ve buldukları yerde ekonomik olarak kalkındırılmaları güç olan köyler olarak karşımıza çıkmaktadır.

Ülkemizde ki teknolojik düzey mekanizasyon için yetersiz olup, teknoloji transferinde de bir çok problemler yaşanmaktadır. Büyük miktarlarda döviz ödenerek ithal edilen makine ve ekipmanların verimli bir şekilde çalıştırılması, tamir ve bakımının iyi bir şekilde ve zamanında yapılabilmesi için, sözkonusu makine ve ekipmanı kullanan operatörün veya tamir ve bakımını yapacak olan ekibin iyi bir eğitimden geçirilmesi gereklidir. Zira, üretim sistemine en uygun teknoloji seçilmiş olsa bile, bunun verimli bir şekilde kullanılması işçi eğitimini gerektireceği için, orman işçiliği açısından bir darboğazla karşılaşılmaktadır. Çünkü, 6831 sayılı Orman Kanunu'nun ilgili maddeleri gereğince, orman işçileri en yakın orman köylerinden temin edilmektedir. Bu nedenle de önceden bir eğitimden geçirilme şartı ve olanağı yoktur.

Özdönmez (1977) tarafından yapılan bir çalışmada, Türkiye'de orman işçiliğiyle ilgili olarak işçi teminindeki güçlükleri önlemek için devamlı ve kalifiye işçi istihdamı, iş veriminin artırılması ve dolayısıyla rasyonelitenin sağlanabilmesi için işçi eğitimine önem verilmesi, kalifiye orman işçilerinden oluşan, modern kesim, imal ve taşıma araçları ile donatılmış köy orman kooperatiflerinin kurulması için gerekli tedbirlerin alınması, işçilerin işin gerektirdiği kaloriyi yiyecekleri ile sağlaması, orman işçilerinin, topluca barınmaları için portatif barakalar kurulması, veya işçilerin enerji ve zaman kaybetmeden iş yerlerine vasıta ile ulaştırılmalarının sağlanması gerektiği vurgulanmıştır.

Erdaş ve Acar (1994) tarafından Doğu Karadeniz Bölgesi'nde yapılan bir çalışmada, orman işçilerinin çeşitli türde sağlık sorunlarına sahip olduğu ve bunun ileri yaşlarda daha da arttığı belirlenmiştir. Buna paralel olarak iş yeri uzaklığı ile işçilerin ekonomik durumlarının elverişsiz olması ve işçilerin sosyal sigorta kapsamında olmaması işçilerin sağlık sorunlarının çözümü yolunda başarılı olunamamasına neden olduğu vurgulanmıştır.

2. ORMAN İŞÇİLİĞİ VE ORMAN İŞÇİLİĞİNDE ÇALIŞMA YÖNTEMİ

Ormanların yayılış alanlarına bağlı olarak ormancılık faaliyetleri çok çeşitli olup, birbirinden farklı koşullarda ve mekanlarda yürütülmektedir. Ormancılık faaliyetlerinin yürütülmesinde ihtiyaç duyulan işgücünü, bedensel ve zihinsel emek harcayarak karşılayan işçiliğe orman işçiliği, bu işte çalışan her bireye de orman işçisi denilmektedir (ERDAŞ ve ark. 1995).

Daha öncede ifade edildiği üzere, orman işçiliği genel itibarıyla ele alındığında; daha ağır şartlarda çalışılması, geniş ve engebeli alanlarda çalışma zorunluluğunun olması, iş yerinin sosyal ortamdan uzakta olması ve konaklama gerektirmesi, genelde gündüz saatlerinde çalışma zorunluluğunun olması, açık hava koşullarında çalışıldığı için kaza riskinin yüksek olması, çalışmaların amenajman ve silvikültür planları doğrultusunda yapılması, genelde geçici veya mevsimlik işçi olma durumu, işçi ücretlerin düşük olması gibi nedenlerle diğer iş kollarından farklılıklar gösterir.

Ormancılık sektörü tarafından yapılan veya yaptırılan işler;

- Kesme, bölümlere ayırma ve sınıflandırma işleri,
- Bölmeden çıkarma, yükleme, taşıma, boşaltma ve istifleme işleri,
- Yol ve sanat yapılarının yapımı, tamiri, bakımı ve inşaat işleri,
- Fidanlık, ağaçlandırma ve gençleştirme işleri,
- Kültür ve ıslah işleri,
- Meşcere bakımı (budama vs.) işleri,
- Orman koruma (yangın, böcek, mantar vs.) işleri,
- Balıkçılık ve avcılık işleri,
- Erozyon ve sel derelerinin ıslah işleri,
- Dinlenme ve rekreasyon gibi ormanın sosyal fonksiyonuna ait işler,
- Ormanın tali ürünlerinin üretimi işleri,
- Orman kadastro ve sınırlandırma işleri

olarak sınıflandırılabilir (ERDAŞ/ACAR 1994). Doğu Karadeniz Bölgesi'nde ki ormanların genelde dağlık ve engebeli alanlarda olması, sözkonusu işlerin yapılmasını daha da güçleştirmektedir.

Bu işlerin özellikleri ise;

- Çok ağır iş grubundan oluşu,
- Her türlü açık hava koşullarında yapılması,
- Çalışmayı engelleyen arazi koşullarının varlığı,
- İşçilerin özel olarak eğitilme zorunluluğu,
- Emek yoğun bir iş gücünü kullanma zorunluluğunun olması ve
- İş kazalarının çokluğu, olarak sıralanabilir.

Zira, ILO (International Labor Organization)'ya göre de, orman işçiliği ağır iş grubuna giren işlerdendir. Bu durum göz önüne alınırsa orman işçilerinin dikkatli, pratik, zeki, çok yönlü düşünebilen, sağlıklı, dayanıklı ve etkili vücut yapılarına sahip, iş sırasında uygun donanıma sahip, tabiatı ve yürümeyi seven, sorumluluk bilinci olan kişiler olması zorunlu olmaktadır (ERDAŞ/ACAR 1995).

Çok çeşitli ve karmaşık olan, yukarıda isimleri ve özellikleri sayılan ormancılık faaliyetleri, ormancılık sektöründe aşağıda sayılan beş ayrı yöntemle yürütülmektedir;

- a- İşin bütünü ile müteahhitlere verilmesi,
- b- İşin orman idaresi tarafından yapılması, ancak bir takım işlerin taşeronlara pazarlıkla verilmesi,
- c- İşin bütünü ile gündelik ücretle çalışan köylülere yaptırılması,
- d- Ormancılığa özgü bir sistemle işin bizzat köylülere vahidi fiyat usulü ile yaptırılması,
- e- İşin bütünü ile orman köy kalkındırma kooperatiflerine vahidi fiyat usulü ile yaptırılması (ERDAŞ/ACAR 1994).

Orman işçiliği, göç yolu ile büyük şehirlere gitmeyen veya gidemeyen orman köylüleri için her zaman bir iş kapısı olarak görülmüştür. Bu nedenle, sözkonusu olan işçilerin yaşadığı yörelerde, asgari yaşam düzeyinde geçimlerini sürdürebilmeleri ve yiyecek, giyecek, konut, sağlık, güvenlik ve eğitim gibi problemlerini çözebilmeleri için yeterli bir kazançlarının olması gereklidir. Çünkü, her vatandaşın sağlık, güvenlik ve eğitim gibi kamu hizmetlerinin yapılabilmesi için hem kendine düşen payı ödemesi, hem de kendisi ve ailesinin yiyecek, giyecek ve konut gibi ihtiyaçlarını karşılayabilmesi için yeterli bir miktarda gelirin olması gereklidir (AKAL 1981).

Orman köylerinde iş gücü talebinin büyük olması yanında, ormancılık sektörünün iş gücü arzı her zaman bu talebi karşılayacak kapasitede değildir. Çünkü, yılın her mevsiminde ormanda işçi çalıştırılabilme olanağı yoktur. Bu nedenle, işçilerin belirli zamanlarda ve kısa sürelerde çalıştırılmaları sözkonusu olmaktadır. Orman işlerini devamlı orman işçilerine yaptırmak, arzu edilen en ideal durumdur. Ancak, devamlı orman işçilerine her mevsim yeterli iş verilmediği takdirde, bunların işletmede tutulmaları işletmenin giderlerini artırdığı için, ekonomik olmayacaktır (TÜRKER 1996).

Çok çeşitli ve karmaşık olan orman işlerinin rasyonel bir şekilde yapılabilmesi için, çok iyi yetiştirilmiş orman işçilerine, iş verimi yüksek olan bakımlı alet ve makinelerin kullanılmasına, her iş için rasyonel çalışma metodları uygulanmasına, yapılacak işlerin önceden planlanmasına ihtiyaç vardır (ÇOBAN 1982; YILDIRIM 1987).

Orman işlerinin ağır ve tehlikeli olması nedeniyle, orman işçilerinin de bazı özelliklere sahip olması gerekir. Bu özellikler, özet olarak şu şekilde sıralanabilir (YILDIRIM 1987);

- Orman işçisi çok yönlü düşünebilen, dikkatli, tecrübeli ve ani durumlara hemen uyum sağlayabilen özellikte olmalı,
- Genellikle dağlık bölgelerde ve açık hava koşullarının etkisi altında çalışan orman işçilerinin, sağlam bir bünyeye ve noksansız bir vücut yapısına sahip olması gerekir,
- Yapılacak işe ve hava durumuna uygun şekilde giyinmeli,
- İşin gerektirdiği alet ve ekipmanları kullanabilmeli,
- Uzun süre yürümeye alışkın olmalı,
- Orman işlerinin özelliklerine özgü pratik bilgiye sahip olmalı,
- Ağaç servetinin öneminden dolayı, ormanda çalışma esnasında zararı en aza indirecek yüksek sorumluluk duygusunu taşımalı,
- Ağaç, orman, tabiat ve meslek sevgisi ile işini parasal kazanç dışında manevi haz ile yapmalıdır.
- İşyerinin devamlı değişken özelliklerine, örneğin; eğim, bitki örtüsü, denizden yükseklik, kar durumu ve arazinin taşlık, kayalık vs. gibi özelliklerine, uyum sağlamalı.

Orman işçiliği, halen yürürlükte olan 6831 sayılı Orman Kanunu'nun 40. maddesiyle düzenlenmiş olup, "Devlet ormanlarında ağaçlama, bakım, imar, yol yapımı, kesme, toplama, taşıma, imal gibi orman işleri; işyerinin ve işyerinde çalışacakların hangi mülki hudut ve orman teşkilatı hudutları içinde kaldığına bakılmaksızın, öncelikle işyerinde veya civarındaki orman

köylülerini kalkındırma kooperatiflerine ve işyerindeki köylülere veya işyeri civarındaki orman işlerinde çalışan köylülere, işyerinde olan mesafeleri ile işgüçleri dikkate alınarak gördürülür." şeklinde ifade edilmektedir.

Yukarıda açıklanan 40. maddeye göre, iş verme önceliği orman köylüsüne tanınmış, dolayısıyla buralardan sağlanan orman işçilerinin iş verimini artırmak için önce bunların eğitilmesi, sonra çalıştırılması gerektiği düşüncesinden hareketle, düzenli olarak ilk defa 1961 yılında 4 adet "Ormancılık İşçi Eğitim Kampı" faaliyete geçirilmiştir. Bu kamplar, Orman Bölge Müdürlüklerine bağlı olarak, Orman Genel Müdürlüğü'nce Uluslararası Yardım Teşkilatı'nın katkıları ile kurulmuştur. Kamp çalışmaları, üretim şubesince yürütülmüş ve bu kamplarda 18-40 yaşları arasındaki işçiler, 6-10 aylık süre ile eğitim görmüşlerdir (YILDIRIM 1987).

Bilahare, eğitim gören işçilere sürekli iş verilememesi, kesim ücretlerinin tatmin edici olmaması, herhangi bir sosyal güvencenin olmayışı gibi nedenlerle, orman işçileri tarafından tercih edilmeyen İşçi Eğitim Kampları 1973 yılında kapatılmıştır (OGM 1996).

Ormancılık işçi eğitim kamplarının kapatılmasından sonra, kalifiye işçi açığını kapatmak amacıyla, gerek duyulan yerlerde " devamlı ve kalifiye işçi nüveleri" kurulması öngörülmüştür. Çünkü orman işçilerine, çalışacakları işlerle ilgili bir eğitimin verilmesi gereği tartışılmaz bir gerçektir. Bu konuya gerçekçi bir çözüm bulunabilmesi amacıyla, 1975 yılında Orman Bakanlığı bünyesinde Teknik Geliştirme Dairesi Başkanlığı'na bağlı olarak " İşçi Tekniği Geliştirme Fen Heyeti Müdürlüğü" kurulmuştur. Bu kurum da, orman işçilerinin eğitiminde yeterli ve sürekli başarı sağlayamadığı için çok kısa sürede kapatılmıştır (YILDIRIM 1987).

İşçi Eğitim Kampları ve İşçi Tekniği Geliştirme Fen Heyeti Müdürlüğü'nün kapatılması sonucunda, ormancılıkla ilgili işlerde çalışan işçilere çalışacakları işlerle ilgili olarak herhangi bir eğitimin verilmesi sözkonusu olmamıştır. Herhangi bir eğitimden geçirilmemiş ve deneyimsiz olan orman işçilerinin, ormancılıkla ilgili işlerde çalıştırılmasıyla üretim kayıpları, verimsiz çalışma ve iş kazaları artarak devam edegelmiştir. Orman işçilerinin büyük çoğunluğu vahidi fiyat usulü ile çalıştığından, iş kazaları oranı hakkında yeterli istatistiki bilgiler mevcut değildir.

Orman işçilerinin eğitim sorununun çözülmesi amacıyla son yıllarda yeni bir arayışa giren Orman Genel Müdürlüğü, Türk Alman Projesi ile 1995 yılında Devrek ve Dirgine Devlet Orman İşletme Müdürlükleri'nde Alman uzmanların denetiminde "Karavanlı İşçi Eğitim Sistemi'ni ülkemiz ormancılığında denemeye başlamıştır (OGM 1996).

3. DOĞU KARADENİZ BÖLGESİ'NİN GENEL TANITIMI

Doğu Karadeniz Bölgesi, ülkemizin kuzey doğusunda yer almakta ve ülke genel alanının % 4.3'ü yani 3570900 ha büyüklüğünde bulunmaktadır. Doğu Karadeniz kıyı şeridindeki Trabzon, Rize, Giresun ve Ordu illeri ile daha iç kesimdeki Gümüşhane, Bayburt ve Artvin illeri bu bölge içerisinde kalmaktadır (TÜRKER/TOKSOY 1989; ANONİM 1997).

Diğer yandan Doğu Karadeniz Bölgesi'nin ortalama arazi eğimi % 65'in üzerinde olup, hakim bitki örtüsü ormandır. Hem iklim hemde ağaç türü itibarıyla, orman olmaya uygun bir arazi yapısı ile yurdumuzun ormanca en zengin yörelerinden biridir. Bu bölgede ormancılık sektöründeki bütün işler, orman içi ve bitişiğinde ki orman köylerinde yaşayan orman işçileri tarafından gerçekleştirilmektedir.

Doğu Karadeniz Bölgesi'nde toplam alanının yaklaşık % 37.4'ü yani 1338206 ha'ı ormanlarla kaplı olup, bu alanda ülkemizin 20.2 milyon ha'lık toplam orman alanının % 6.6'sına dek gelmektedir. Doğu Karadeniz Bölgesi'nde tarımsal amaçla kullanılan alanlar ise 815635 ha olup, bu da toplam bölge alanının yaklaşık % 22.8'ünü oluşturmaktadır. Geriye kalan %39.8'lik yani

yaklaşık olarak 1471059 ha'lık alan ise mera alanları, yerleşim yerleri ve VIII. sınıf arazilerden oluşmaktadır (ANONİM 1997).

Doğu Karadeniz Bölgesi ormanlarında ki ağaç serveti, hektar başına ortalama olarak 99.8 m³ iken, ülkemiz bazında bu miktar ortalama olarak 45.9 m³ civarındadır. Bu değerlere göre, bölge ormanlarında birim alanda ki dikili ağaç serveti, ülke ortalamasının iki katından fazladır. Dikili ağaç servetine paralel olarak, bölge ormanlarının yıllık artım miktarı da ülke genelinden daha fazladır. Çünkü, Doğu Karadeniz Bölgesi ormanlarında ki yıllık artım miktarı 2.01 m³/ha, ülke genelindeki yıllık artım miktarı ise 1.37 m³/ha'dır. Dikili ağaç serveti ve yıllık artımın aksine, bölgede 0.85 m³/ha olarak gerçekleştirilen yıllık eta miktarı, ülke ortalaması olan 1.1 m³/ha'dan daha düşüktür (TÜRKER 1996).

Doğu Karadeniz Bölgesi'nde ki orman varlığı genel hatlarıyla incelenecek olursa, ülke ortalamasına benzer bir durum ortaya çıkmaktadır. Yani, ülke ormanlarında olduğu gibi, bölge ormanlarının da ortalama olarak % 44'ü verimli ormandır.

Doğu Karadeniz Bölgesi'nin nüfusu yaklaşık olarak 3 milyon'dur. Doğu Karadeniz Bölgesi'nde, ülke ortalamasının aksine, nüfusun % 60.9'u köylerde, % 39.1'i şehirlerde yaşamlarını sürdürmektedir. Yani ülke ortalamasının aksine bir durum söz konusudur. Çünkü, ülkemizde toplam nüfusunun % 59'u şehirlerde, geriye kalan % 41'i de kırsal yerleşim birimlerinde yaşamaktadır. Bu durum, bölgede yer alan illerde sanayi ve hizmet sektörünün yeterince gelişmemiş olduğunu göstermektedir (DİE 1995; DPT 1995).

Doğu Karadeniz Bölgesi'nde kırsal alanlardan şehirlere doğru yoğun bir göç yaşanmaktadır. Ancak, ülke genelinin aksine bölgede şehirlerde yaşayanların oranı, köylerde yaşayanlardan daha azdır. Bu durumun meydana gelmesinde en büyük etken, göçlerin çoğunluğunun büyük şehirlere olmasıdır. Ülke genelinde kilometre karede ortalama olarak 58 olan nüfus yoğunluğu, Doğu Karadeniz Bölgesi'nde 71'e yükselmektedir (ERYILMAZ 1988). Doğu Karadeniz Bölgesi'nde 1990 nüfus sayımı sonuçlarına göre bölgede 1212 orman köyü vardır. Ancak, Doğu Karadeniz Bölgesi'ndeki orman köylerinde yaşanan yoğun göç nedeniyle, sözkonusu köylerde daha çok yaşlı nüfus yoğunlukta olup, aktif nüfus oranı hızlı bir düşüş göstermektedir.

Doğu Karadeniz Bölgesi'ndeki orman köylerinde gizli işsizlik oranı % 60 civarında olup, bu oran Türkiye ortalamasından büyüktür. Bölgedeki orman köylerinde bir aileye düşen tarım alanı, orman dışında ortalama olarak 48 dekar, orman içinde ortalama olarak 27 dekadır. Halbuki bilimsel verilere göre bu ölçülerin aile başına, sulu arazide 360 dekar, kuru arazide 475 dekar olması gerekmektedir.

Özellikle orman içi köylerde yaşayanlar asgari şartlarda yaşamlarını sürdürebilmek için geçimlerini, çok az ve sarp araziler ile orman içi meralarda eskiden kalma usullerle yapılan ziraate, ilkel bir hayvancılığa ve nihayet orman işçiliğine dayandırmaktadır.

4. DOĞU KARADENİZ BÖLGESİNDE ORMAN İŞÇİLİĞİ

Doğu Karadeniz Bölgesi'nde orman işçiliği bölgenin ormanca yoğun bir arazi yapısına sahip olması ve ormancılık çalışmalarının yoğunluğu gibi nedenlerle büyük bir öneme sahiptir.

Doğu Karadeniz Bölgesi, orman alanlarının fazla olması ve yıllık üretimin yüksek oluşu nedeniyle, ülkemizde önemli bir yere sahiptir. Bu büyük potansiyel yoğun bir iş talebini de beraberinde getirmektedir. Bölgenin düşük rakımlı alanlarında yaşayan yöre insanları için değişik iş seçenekleri olabilirken yüksek rakımlı alanlarda yaşayan yöre insanı için orman işlerinde çalışmak tek ve vazgeçilmez bir işkolu olarak görülmektedir.

Doğu Karadeniz Bölgesi'ndeki ormancılık sektörü iş güclüğü ve iş ortamı açısından çok zor koşullara sahip olması ve aynı zamanda daha sınırlı bir iş miktarı ile diğer iş koşullarından

farklılıklar gösterir. Yani orman işçiliğinde her yıl iş olacağı garantisi yoktur. Çünkü, amenajman, silvikültür gibi vs. planlar çerçevesinde yürütülen ormancılık işleri, belli bir bölgede daha fazla veya daha az miktarda olabileceği gibi, işin hiç olamayacağı bölgelerde söz konusu olabilmektedir. Ormancılık sektörü, pek az sektörde olan istihdam meydana getirici özelliği ile yöre insanına önemli bir oranda iş vermektedir. Bunda, ormancılık sektörü ile ilgili üretim, sanat yapıları, orman koruma, erozyon kontrolü, ağaçlandırma ve fidanlık işleri gibi temel faaliyetlerin emek yoğun bir teknoloji ile yaptırılmasının büyük bir rolü vardır. Ormancılık işlerinde; orman köylüleri yanında, diğer köylerden çalışan işçiler ile, şehirlerdeki orman ürünlerine dayalı birçok fabrika ve atölyelerde çalışan işçilerde göz önüne alınacak olursa, ormancılık işkolunun bölgedeki etkinliğinin ne denli önemli olduğu ortaya çıkacaktır.

Sanayinin fazla gelişmediği, işsizliğin en yoğun ve kişi başına milli gelirin en düşük olduğu geri kalmış yörelerimizde yaşayan insanlar açısından, ormancılık sektörü tarafından yaptırılacak olan işlerde çalışmak çok önemlidir. Doğu Karadeniz Bölgesi de bu yörelerimizin başında gelmektedir. Bu nedenle, ormancılık sektörü gerek gelir ve istihdam artışlarına yol açması ve gerekse de bölgede yeni bazı sanayi kollarının açılmasına ve faaliyete başlamasına öncülük etmesi nedeniyle geri kalmış yörelerde işsizliğin önlenmesinde ve bölgelerarası dengesizliğin kısmen de olsa azaltılmasında oldukça yardımcı olmaktadır (ANONİM 1997).

Doğu Karadeniz Bölgesi'nde ormancılık iş kolu; odun hammaddesi ihtiyacını karşılamak, dengeli bir kalkınmaya yardımcı olmak, istihdam hacmini yükseltmek, diğer mal ve hizmet talebini gidermek, çevre halkının ekonomik gücünü yükselterek sosyal gelişmeye yardım etmek vs. yoluyla milli ekonominin gelişmesini büyük ölçüde destekleyebilecek güçtedir (ERDAŞ/ACAR 1994).

ORKÖY'ün hizmet götürmek istediği kırsal alanlarda yaşayan insanlarımızın ekonomik düzeyleri oldukça düşüktür. Gayri Safi Milli Hasıla olarak kişi başına düşen miktar ülkemizde ortalama olarak 2000 \$ civarında iken, Doğu Karadeniz Bölgesi'nin Maçka yöresinde ki orman köylerinde kişi başına düşen tarım, ormancılık ve hayvancılık GSMH miktarı ortalama 312 \$ olarak tespit edilmiştir (ERDAŞ/ACAR 1994).

Ülke genelinde, 1979, 1985 ve 1990 yılları için yapılan ekonomik analizlerde ormancılık sektörü 53. sırada yer alırken, Doğu Karadeniz Bölgesi'nin ekonomik yapısı içinde ormancılık sektörünün ağırlık sıralaması 3. olmaktadır. Bu rakamlara göre ormancılık sektörünün gelir etkisi, ülke ekonomisi bazında düşük, bölge ekonomisi bazında yüksek çıkmaktadır (TÜRKER 1996).

Doğu Karadeniz Bölgesi'nde üretim, sanat yapıları ve orman koruma, ağaçlandırma ve fidanlık işleri esas alındığında çalışan işçilerin ancak % 5.7'si devamlı orman işçisi niteliğinde olup geri kalan % 94.3'ü mevsimlik ve geçici işçi statüsündedir. Yine aynı bölgede ki orman işçilerinin büyük çoğunluğu yani % 50.7'lik bir kısmı üretim işlerinde (kesme, tomruklama, kabuk soyma. vb.) çalışmaktadır. Bunu, % 31.1'lik bir oranla sanat yapıları ve orman koruma işçiliği, % 18.2'lik bir oranla da ağaçlandırma ve fidanlık işçiliği izlemektedir. Bölgenin iklim koşulları ve ormancılık çalışmalarının özellikleri göz önüne alındığında işçilerin istihdamının en yüksek olduğu dönem % 49.9'luk bir oranla yaz mevsimi olarak, en düşük olduğu dönem ise % 6.6'lık bir oranla kış mevsimi olarak tespit edilmiştir (ÇOLAK 1998).

ILO'ya göre de orman işçiliği ağır iş grubuna giren işlerdendir. Bu durum gözönüne alınırsa, orman işçilerinin dikkatli, pratik, zeki, çok yönlü düşünebilen, sağlıklı, dayanıklı ve etkili vücut yapılarına sahip, iş sırasında uygun donanıma sahip, tabiatı ve yürümeyi seven, sorumluluk bilinci olan kişiler olması zorunlu olmaktadır (ERDAŞ/ACAR 1995).

Orman işçilerinin sağlık sorunlarında ve dolayısıyla verimlerinde rol oynayan etkili faktörler arasında, beslenme durumları, eğitim, sağlık ve ekonomik olanaklar ile çalışanların psikolojik durumları sayılabilir.

Doğu Karadeniz Bölgesi'nde ki orman işçiliği genel itibariyle ele alındığında, daha ağır şartlarda, yüksek rakımlı ve engebeli yerlerde çalışılması, iş yerinin sosyal ortamdaki uzak bulunması ve konaklama gerektirmesi, genelde geçici işçi olma durumu, açık hava koşullarında çalışıldığı için kaza riskinin yüksek olması, iş ücretlerinin diğer iş koşullarına göre daha düşük olması gibi nedenlerle diğer iş kollarından farklılıklar göstermektedir (ERDAŞ/ACAR 1995; CAN 1989).

Doğu Karadeniz Bölgesi'nde orman işçilerinin sağlık problemleri genelde bölgenin eğimli arazi yapısı ve olumsuz iklim koşullarından, yetersiz ve dengesiz beslenmeden, iş ve işyeri koşullarından, eğitimsizlik ve dikkatsizlikten kaynaklanmaktadır. Çünkü, 6831 Sayılı Orman Kanunu'nun 40. maddesine göre, orman işçileri en yakın orman köylerinden temin edildiği için, işçilerin önceden iş ile ilgili olarak bir eğitimden geçirilme şartı ve imkanı yoktur.

Diğer bölgelerde olduğu gibi Karadeniz Bölgesi'ndeki orman işçileri de, çalışarak ve deneyimli orman işçilerinden tecrübe edinerek zamanla kalifiye hale gelmektedir. Ancak, çalışma koşulları çok zor olan Doğu Karadeniz Bölgesi'ndeki orman alanlarında eğitimsiz ve deneyimsiz orman işçilerinin çalıştırılması, iş kazalarının ve üretim kayıpları gibi çeşitli zararların meydana gelmesine neden olmaktadır.

5. SONUÇ VE ÖNERİLER

Bugün, orman köylülerinde yaşayan halkın beklentilerinin yerine getirilmesi ve orman köylüleri ile orman işçilerinin problemlerinin çözümü bir kuruluşun çözebileceği problem olmaktan çıkmıştır. Bu nedenle, orman köylülerinin problemlerinin çözülebilmesi için, bu konu ile ilgili olan kamu kuruluşlarının birlikte hareket etmesi gereklidir. Her şeyden önce, orman işçilerinin iş verimini yükseltmek için sağlık, sosyal ve eğitim sorunlarının asgari bir düzeye indirilmesi kaçınılmaz bir durum olarak karşımızda durmaktadır.

Orman işçilerinin sorunlarına çözüm ararken, iki temel ögenin göz önünde bulundurulması gerekir. Bunlardan birincisi, orman işlerinin ve işçiliğinin, işyeri ve iş objesinin özellikleri, ikincisi ise orman işçisi ve işveren ilişkileridir.

Ormanlıktaki çalışma alanları diğer çalışma alanlarına göre oldukça farklı özellikler arzeder. Bunlar; işlerin her türlü iklim ve açık hava koşullarında yapılması, gerek yapılan iş üzerindeki gerekse iş yerindeki hareketi engelleyen zor arazi koşullarının varlığı, ormancılık işlerinin genelde ağır işler sınıfında oluşu, açık hava ve zor arazi koşullarında çalışabilmek için yüksek enerji tüketimi gerektirmesi, ormancılıkta her iş alanının kendine özgü birtakım özelliklerinin olması nedeniyle bu işlerde çalışan işçilerin eğitilme zorunluluğunun olması, özellikle yapacak ve yakacak odun üretimi işinde çalışan işçilerde iş kazaları ve meslek hastalıklarının çok olması, ne denli ileri teknoloji kullanırsa kullansın ormancılıkta öteki alanlara oranla emek-yoğun işgücü kullanma zorunluluğunun olması, olarak sıralanabilir.

Yukarıda açıklandığı gibi, diğer çalışma alanlarına göre oldukça farklı özellikler arz eden ormancılık faaliyetlerinde çalışan işçiler için; her türlü iklim ve hava koşullarına uygun dinlenme ve barınma yerleri sağlanmalı, bu barınakların kolay sökülüp kurulabilir ve kolay taşınabilir olması yanında, işçiyi dış etkenlere karşı koruyan, onu her yönden rahat ettiren ve temizlenme olanaklarını sağlayan nitelikte olması gerekir.

Orman işçilerinin beslenmesi hem günlük kalori tüketimini karşılayacak nitelikte, hem de çok yönlü beslenmeyi sağlayacak nitelikte olmak zorundadır.

Orman işçisinin yaptığı işe ve çalıştığı ortam koşullarına göre beslenebilmesi, iyi ulaşım olanaklarının olmasına da bağlıdır.

Orman işlerinde çalıştırılacak işçilere , hem işin başarısı hem de işçisinin verimli çalışması açısından düzenli eğitim olanaklarının götürülmesi gerekmektedir.

İş kazalarının öteki sanayi iş kollarına oranla çok yüksek düzeyde olmasına karşın, bu kazalar sonucu yaralanan veya ölen işçilerden hiçbir kurum ve kişi sorumlu tutulamamaktadır. Bunun nedeni, ormancılık sektöründeki işlerin çoğunluğunun vahidi fiyat usulü ile yaptırılmasıdır. Bu nedenle, yapılacak bir düzenleme ile, ormancılık sektöründe vahidi fiyatla çalışan orman işçilerinin sigorta kapsamına alınmasının yolları araştırılmalıdır.

Yukarıda açıklandığı gibi ormancılık sektöründeki işçilerin çoğunluğu, vahidi fiyat usulü ile yaptırılmaktadır. Bu vahidi fiyat usulü ile yaptırılan işlerde, m3/zaman hesaplamalarında hava koşullarının her an çalışmaya uygun olduğu varsayılır. Ancak, hava koşulları nedeniyle işçiler kimi günler birkaç saat çalışır, kimi günler ise hiç çalışmaz. İşçiler, iş yerine bağlandığı ve işyerini bırakmadığı için de başka bir işle ilgilenemezler. Bu uygulamalar, ormancılık sektöründeki emek-yoğun işgücü gerektiren işler için, bazen işçi bulamama sorununu gündeme getirmektedir.

Bu nedenle, ormancılık sektöründe bütün çalışma alanlarına ve çalışma koşullarına uygun olacak bir iş yasasının çıkarılarak uygulamaya konulması gereklidir. Orman işçiliğinde verimin artırılabilmesi için de orman işçilerinin kalifiye işçiler olmasına özen gösterilmelidir.

İşçilerin iş verimini artırmak için her yıl en az bir defa sağlık kontrolünden geçirilmeleri, çalışma sırasında gerekli olacak ilk yardım araç ve gereçlerinin temini ve iş yoğunluğunun olduğu yerlerde mobil yardım ekiplerinin kurulması, barınma ve beslenme ihtiyaçlarının tam olarak sağlanması ve işçilerin sigorta kapsamına alınması gereklidir. Ayrıca zaman zaman işçi eğitimi ve ilk yardım konusunda kurslar düzenlenmelidir.

KAYNAKLAR

AKAL, Z., 1981: *İş Edütü*, MPM Yayın No.29, Ankara.

ANONİM, 1997: *Doğu Karadeniz Bölgesi'nde Orman Köylerinin Sorunları ve Çözüm Önerileri (Panel)*, Trabzon.

CAN, A., 1989: *Doğu Karadeniz Bölgesi Orman İşçiliği ve Özellikle Üretim, Yol Yapım ve Ağaçlandırma İşlerinde Çalışan İşçilerin Sağlık Sorunları*, K.T.Ü Orman Fakültesi, Lisans Tezi, Trabzon.

ÇOBAN, C., 1982: *Orman İşçileri, Sorunları ve Çözüm Önerileri*, Millî Produktivite Merkezi Yayını, Ankara.

ÇOLAK, N., 1998: *Artvin Yöresinde orman İşçilerinin Sağlık, Sosyal ve Eğitim Sorunları Üzerine Bir araştırma*, KTÜ Fen Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Trabzon.

DİE, 1995: *Türkiye Ekonomisi , İstatistik ve Yorumlar*, T.C. Başbakanlık Devlet İstatistik Enstitüsü Yayını, ISSN 1300, 1264, Ankara.

DPT, 1995: *Ormancılık Özel İhtisas Komisyonu Raporu*, 8. Bölüm, *Orman Halk İşçileri*, T.C. Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilatı Yayını, Ankara.

ERDAŞ, O. / ACAR, H.H., 1994: *Doğu Karadeniz Bölgesinde Bölgesel Kalkınma Açısından Ormancılık İş Kolu ve Orman İşçiliği, Bölgesel Kalkınma Sempozyumu, Bildiriler Kitabı, 13-15 Ekim*, s.334-352, Trabzon.

ERDAŞ, O. / ACAR, H.H., 1995: *Doğu Karadeniz Bölgesi Orman İşçilerinde İşçi Sağlığı, Beşinci Ergonomi Kongresi, MPM Yayın No. 570, s. 312-32, İstanbul.*

ERDAŞ, O., ACAR, H.H., TUNAY, M., KARAMAN, A., 1995: *Türkiye'de Orman İşçiliği ve Üretim, Orman Yolları, Orman Ürünleri Transportu, Ormancılıkta Mekanizasyon ve Mülkiyet-Kadastro İle İlgili Sorunlar ve Çözüm Önerileri, Türkiye Ormancılık Raporu, KTÜ Orman Fakültesi Yayın No. 48, Trabzon.*

ERYILMAZ, A., 1988: *Köy Sorunları (Doğu Karadeniz Orman Köyleri Örneği), Köy Sorunları Sempozyumu, Selçuk Üniversitesi, Konya.*

OGM, 1996: *OGM Haberleri, Sayı. 2, Kasım, Ankara.*

OGM, 1996: *Türk Alman Ormancılık Proje Haberleri, Ankara.*

ÖZDÖNMEZ, M., 1977: *Türkiye'de Orman İşçiliği ve Sorunları, İ.Ü.O.F Yayın No: 229, İstanbul.*

TÜRKER, M. F., TOKSOY, D., 1989: *Doğu Karadeniz Ormancılığında Halkla İlişkiler, Orman Mühendisliği Dergisi, Sayı: 11, s. 37-40, Ankara.*

TÜRKER, M.F., GÜMÜŞ, C., AYAZ, H., 1995: *Türkiye'de Ormancılık Ekonomisi, Ormancılık Politikası ve Ormancılık Hukuku ile İlgili Sorunlar ve Çözüm Önerileri, Türkiye Ormancılık Raporu, K.T.Ü Orman Fak., Yayın No: 48, s. 80-102, Trabzon.*

TÜRKER, M.F., 1996: *Açık Artırmalı Orman Ürünleri (Tomruk) Satışlarında Fiyat Oluşumunun Araştırılması (Doğu Karadeniz Bölgesi Örneği, K.T.Ü Araştırma Fonu, 93.115.002.1 Kod Nolu Proje, 106 s., Trabzon.*

YILDIRIM, M., 1987: *Genel (Ormancılık) İş Bilgisi, OGM Yayın No: 665, 143 s., Ankara.*